

غذاهای حلال و حرام از منظر قرآن و حدیث

مرضیه غلامی*

چکیده

حلال به معنای بازکردن و گشودن گره است. و چیزی است که خداوند در قرآن کریم، آن را حلال کرده است و ممنوعیتی در آن نیست، و مانع انحطاط و خرابی ها می باشد. حرم به کسره (الحرم) به معنی حرام است و جمع آن حرم می باشد. حرم علیه: آنچه که حلال نیست. و در اصطلاح، حرام آن چیزی است که خداوند حرام کرده. و حرام را غیر لذیذ می دانند، زیرا شرع از آن نهی می کند. و غذا به معنای خوراک، یعنی آنچه که خورده می شود و بدن با آن نیرو می گیرد چه خوردنی باشد چه نوشیدنی، و در اصطلاح: غذا یک مفهوم فرهنگی است که می تواند شامل تمام خوراکی و آشامیدنی هایی شود که از دل زمین، مزرعه و دریا و کوهستانها می روید. غذا از منظر آیات و روایات به دو بخش حلال و حرام تقسیم می شود، غذاهای حلال عبارتند از: گوشت، انواع میوه ها انار، انگور، خرما، حبوبات (عدس، سبزیجات) پیاز، کدو (و نوشیدنی ها و... و غذاهای حرام نیز عبارتند از: شراب، خون، گوشت مردار و... خداوند آنها را به صورت روشن در قرآن کریم، بیان کرده است تا انسان برای تشخیص طبیقات از خبائث دچار سردرگمی نشود. روش به کار رفته در این تحقیق کتابخانه ای می باشد. و هدف از تحقیق، آگاهی بخشی غذاهای حلال و حرام است.

واژگان کلیدی: حرام، حلال، غذا

*سطح دو- مدرسه علمیه فاطمیه لامرد

مقدمه

انسان خلیفه خداوند و امانتدار اوست، و برای زندگی و حیات آفریده شده است چنانچه که در آیه کریمه خداوند می فرمایند: «اَسْتَجِیْبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ اِذَا دَعَا کُمْ لِمَا یُحِیْیْکُمْ» ای کسانی که ایمان آورده‌اید! دعوت خدا و پیامبر را اجابت کنید هنگامی که شما را به سوی چیزی می‌خواند که شما را حیات می‌بخشد! و بدانید خداوند میان انسان و قلب او حایل می‌شود، و همه شما (در قیامت) نزد او گردآوری می‌شوید!

انسان در پیوندهای گوناگون خود، خدا محور است و در این زندگی و بندگی، به بدن سالم نیاز دارد. و بهره‌مندی همه جانبه‌ی اواز سلامتی، اساس فعالیت‌های وی در زندگی مادی و معنوی است، زیرا یکی از عوامل آرامش زندگی و بندگی خدا، برخورداری از جسم و جان سالم است، از این رو عقل و نقل، حفظ تندرستی و حفظ نفس را لازم و واجب شمرده‌اند و روا نمی‌دارند که انسان حتی هنگام سخت‌ترین مصیبت و اندوه به عمد به جسم و جان خود آسیب برساند و اضرار به آن راحرام می‌شمارند. در این بین یکی از عواملی که زمینه سلامتی جسمی و به تبع آن، روحی انسان را فراهم می‌کند غذا می‌باشد که یکی از راههای رسیدن به آن استفاده از خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها، آن هم از نوع سالمش می‌باشد، لذا اسلام به صورت مفصل و دقیق به بحث غذاهای حلال و حرام آن پرداخته است.

بحث از غذا به ابتدای خلقت آدمی بر می‌گردد، و علاوه بر قرآن کریم و روایات که از مهمترین منابعی هستند که در این زمینه نقش آفرینی می‌کنند نویسندگان و محققان بسیاری نیز به تألیف آثاری در این زمینه پرداخته‌اند از جمله:

۱- تفسیرالمیزان، تألیف سید محمد حسین طباطبایی به اهمیت غذاشناسی پرداخته است. و به صورت جامع به غذاهای حلال نپرداخته است.

۲- کتاب روزی حلال به تألیف محمد علی قاسمی که به آفات روحی و جسمی مال حرام پرداخته است. و به صورت جامع به غذاهای حلال نپرداخته است.

۳- کتاب تغذیه در خانواده، به تألیف فاطمه کوپایه ئیها که به توصیه‌های کاربردی در زمینه تغذیه سالم اعضای خانواده نیز پرداخته است.

۴- کتاب خدایا با دردها یم چه کنم اثر زوبیده خدایی که به جنبه های پیشگیرانه وشفایابی در دیده نگرش دینی وطب سنتی پرداخته است.

لذا در این تحقیق سعی شده است به صورت جامع ومانع و مزایای حلال و حرام در قران و احادیث پرداخته شود

از آنجا که تغذیه وخوراکیها یکی از اساسی ترین ، اصول زندگی بشر است نه تنها حیات بشر بلکه حیات تمامی موجودات زنده اعم از انسان و حیوانات به این اصل وجودی وابسته است، اسلام نیز این اصل اساسی را از قلم نیانداخته ودر فقه اسلامی وطب و اخلاق وحتی در مسائل اجتماعی نیز به این موضوع پرداخته است ازسوی دیگر باتوجه به مسائل ومشکلاتی که در حال حاضر جامعه امروز رادربرگرفته، بویژه وجود انواع بیماریها چه روحی وچه جسمی ووجود فسادها ی اخلاقی واجتماعی که به دلیل عدم رعایت بسیاری از اصول به خصوص، اصل تغذیه وخوراکی ها پدید آمده لذا ضرورت ایجاد می کند که به صورت ویژه وگسترده به بحث از غذاهای حلال وحرام بپرداخته شود.

سوال مطرح شده عبارت است از: غذای حلال وحرام ازمنظر قران وحديث چگونه است؟

هدف: آگاهی بخشی غذای حلال وحرام ازمنظر قران وحديث می باشد.

مفهوم شناسی

الف : حلال در لغت و اصطلاح

حلال به معنای بازکردن و گشودن گره است. و قرشی در کتاب خود ش قاموس قرآن چنین آورده است: حل به کسر حاء، به معنی حلال، استعاره از باز کردن گره و گشایش چیزی است. حلال آن چیزی است که از ممنوعیت باز شده است.^۲

و در اصطلاح، حلال بنا به فرموده نبی اکرم (صلی الله علیه و اله وسلم) چیزی است که خداوند در قرآن حلال کرده است و چیزی که ممنوعیتی در آن نباشد.^۳ و مانع انحطاط و خرابی ها باشد.^۴ و همچنین مخالف حرام است. حلال را از این جهت حلال گفته اند که کلمه (حل) در اصل به معنای باز کردن گره است، همچنان که در مقابل آن کلمه (عقد) به معنای گره زدن است و گره باز کردن نوعی آزادی است و حلال بودن چیزی برای انسان نیز نوعی آزادی است.^۵ و می توان گفت حلال آن چیزی است که تصرف در آن امری طیب و معقول شمرده شود. و حلال آن است که محظوریتی در آن نیست و انجام دادنش با اجازه خداست.^۶

ب: حرام در لغت و اصطلاح

حرم به کسره (الحرم) به معنی حرام است و جمع آن حرم می باشد. حرم علیه: آنچه که حلال نیست.^۷ و قد حرم علیه الشیء: در لغت به معنی حرام است.^۸ ابن فارس می نویسد: حرم ریشه واحدی دارد و آن منع و تشدید است. پس حرام ضد حلال است. و راغب نیز در کتاب با ارزش مفردات گفته است: حرام به معنی ممنوع و ضد حلال است و چیزی که از آن منع شده باشد و ممنوع بودن از چیزی یا :

۱. راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن کریم، ص ۲۵۱

۲. قریشی، قاموس قرآن، ص ۱۶۶

۳. مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ص ۶۴۴

۴. پور قاسم میانچی، خوراکیهای حلال و حرام، ص ۱۰

۵. طباطبائی، تفسیر المیزان، ص ۵۳۴

۶. پور قاسم میانچی، همان کتاب، ص ۱۰

۷. همان، ص ۱۳

۸. ابن منظور، لسان العرب، ص ۱۱

۱- به تکلیف و قدرت الهی است .

۲- برای منع قهری و جبری که از نتیجه چیزی حاصل می شود .

۳- از جهت منع عقلی یا شرعی است .

۴- یا از ناحیه کسی است که فرمانش پذیرفته می شود.

و در اصطلاح، بر طبق گفتار ارزشمند حضرت محمد (صلی الله علیه وآله وسلم) حرام آن چیزی است که خداوند حرام کرده.^۱ و حرام را غیر لذیذ می دانند، زیرا شرع از آن نهی می کند.

و همچنین حرام به معنای ممنوع است، وقتی می گویند فلان کار حرام است، معنایش این است که ارتکاب آن ممنوع است.^۲

ج: غذا در لغت و اصطلاح

غدا در لغت: در اصل غذاء بوده یعنی آنچه که خورده می شود و بدن با آن نیرو می گیرد چه خوردنی باشد چه نوشیدنی.^۳

در لغت نامه دهخدا آمده: غذا، خوراک، بول شتر^۴ و در کتاب القاموس (المحیط، الجامع) نیز گفته شده: «ما يتغذى به من العظام و الشراب، يقال غذوت الصبی اللبن أغذوه فاعتذی به به» آنچه خورده می شود از خوردنی و نوشیدنی و گفته می شود غذای کودک شیر است.^۵

غذا در اصطلاح: غذا یک مفهوم فرهنگی است که می تواند شامل تمام خوراکی و آشامیدنی هایی شود که از دل زمین، مزرعه و دریا و کوهستان ها می روید. به عبارت دیگر، تغذیه عبارت است از ارتباط مواد غذایی با نحوه استفاده کردن بدن از آن مواد، برای اینکه بدن بتواند در بهترین وضعیت سلامت قرار گیرد.

^۱. پاینده، نهج الفصاحه، ص ۲۵۶

^۲. طباطبایی، همان، ص ۶۳۱

^۳. دهخدا، لغت نامه، ص ۵۴۷

^۴. غدیری، القاموس الجامع للمصطلحات الفقهیه، ص ۳۹۷

^۵. فرهنگ فشرده پزشکی آکسفورد، ترجمه مصطفی مفیدی، ص ۳۲۷

ه: شراب

«يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِن نَّفْعِهِمَا...»^۱ درباره شراب و قمار از تو سؤال می کنند، بگو: در آنها گناه و زیان بزرگی است؛ و منافعی (از نظر مادی) برای مردم دربردارد؛ ولی گناه آنها از نفعشان بیشتر است و...»^۱

شراب و هرمست کننده ای، ضربه ی هولناکی به عقل و قدرت تفکر انسان می زند، و به صورت تدریجی فرد را تبدیل به موجود عاطل و باطلی می کند.^۲

شراب حتی برای درمان هم تجویز نشده.

رسول خدا (صلی الله علیه و اله وسلم) فرمود: از درمان با ناپاک بپرهیزید و نیز می فرماید خدای متعال درد و درمان رافرو فرستاد و برای هر دردی درمانی قرار داد، پس خود را درمان کنید؛ ولی با حرام درمان نکنید.

امام صادق (علیه السلام) می فرماید: در هیچ حرامی شفا نیست. و نیز از امام درباره دارویی که با شراب آغشته است پرسیده شد، آن حضرت فرمود: به خدا سوگند! دوست ندارم به آن نگاه کنم تا چه رسد به اینکه با آن مداوا کنم. چرا که آن همانند پیه و گوشت خوک است؛ ولی (متأسفانه) بعضی از مردم خود را با آن مداوا می کنند.^۳

و: آجیو

آجیو در لغت به معنای نوشابه ای است که از تخمیر جونیخ زده تهیه شده باشد و ۲/۵ و ۴/۵ درصد الکل دارد.^۴

در واقع می توان گفت که یکی از نوشیدنی های حرامی که بسیار مورد استفاده قرار می گیرد همان آجیو می باشد و در برخی تفاسیر نیز اشاره شده که در زمان عرب جاهلی که قرآن

^۱. بقره، ۲۱۹

^۲. انصاریان، توبه آغوش رحمت، ص ۳۵۸

^۳. جوادی آملی، مفاتیح الحیاء، ص ۱۱۱

^۴. معین، فرهنگ فارسی معین، ص ۹۰

مایعات مست کننده ویا به اصطلاح «خمر» را تحریم کرد، بیشتر شراب جو یا همین آبجو
مورد استفاده قرار می گرفته است.

نتیجه گیری

تحقیق حاصله تحت عنوان: غذاهای حلال و حرام از منظر قران و حدیث می باشد.

از نگاه دین اثرات وضعی غذاهای حلال و حرام بر جسم و روح انسان امری اجتناب ناپذیر است با اینکه این اثرات علت تامه سعادت و یا شقاوت انسان و اجتماع نیست اما یکی از علل اصلی زمینه ساز صعود و یا نزول انسان و هر جامعه ایست زیرا غذای حرام جان و دل و رفتار انسان را آلوده می سازد و اعتقاد به این موضوع و رعایت آن به شکل فردی و اجتماعی بسیار با اهمیت است، رعایت حلال و حرام در میان مردم یک جامعه یکی از شاخص های سلامت رفتاری و دینی آن جامعه می باشد که زیر بنای آن نگرش مثبت و اعتقاد به مبانی و اصول دینی می باشد، غذای حلال و حرام علاوه بر روح و روان بر جسم مادی انسان هم تأثیر بسزایی دارد.

فرضیه تحقیق عبارت است: ازدیدگاه آیات و روایات غذای حلال و حرام بر روح و جسم انسان تأثیر می گذارد.

نتایج حاصله عبارت است از: اسلام دین کامل و جامعه ای است و در عین حال هدفدار، به گونه ای که نه تنهابه جزئی ترین امور انسانها توجه داشته بلکه احکامی هم که برای آنها بیان کرده بیهوده نیست، از جمله این جزئیات که کمتر کسی به آن توجه کرده، غذاهایی می باشد که اسلام با دیده نافذ و دقیق آن را به دو بخش حلال و حرام تقسیم کرده است.

خداوند در آیات پرنور قران کریم، غذاهای حلال را بصورت روشن و واضح مطرح کرده است که هر کدام از آنها خود خاصیت های بسیار مفیدی برای سلامتی انسان دارد و همچنین از زیان های غذاهای حرام پرده برداشته، خسرانها و زیانهایی که بسیار زیاد بوده و در بعضی مواقع غیر قابل جبران می باشد بنابراین برای داشتن بدنی سالم، نیازمند غذاهای حلال و اجتناب از غذاهای حرام هستیم.

منابع

*قرآن کریم.

۱. انصاریان ، حسین، **توبه آغوش رحمت**، چاپ دوم ، قم ، دارالعرفان ، ۱۳۸۴.
۲. ابن بابویه، محمد بن علی ، **خصال** ، جلد اول ، چاپ دوم ، قم، جامعه مدرسین ، ۱۴۰۳.
۳. ابن منظور محمد بن مکرم، **لسان العرب** ، جلد دوازده ، چاپ اول، قم، نشر ادب الحوزه ، ۱۴۰۵ ق.
۴. پاینده، ابوالقاسم، **نهج الفصاحه**، چاپ دوم ، اصفهان نشر خاتم النبیا ، ۱۳۸۵.
۵. پور قاسم مژگان ، میانچی ، **خوراکهای حلال و حرام** ، چاپ دوم ، تهران ، شرکت چاپ و نشر بین الملل ، ۱۳۹۰.
۶. پور حسینی ، مزده ، **اولین قانون تغذیه** ، چاپ اول ، مرکز نشر هاجر ، ۱۳۸۷.
۷. جواد آملی ، عبدالله ، **مفاتیح الحیاء** ، چاپ هفتاد، قم، مرکز نشر اسراء ، ۱۳۹۱.
۸. حر عاملی ، محمد بن حسن ، **وسائل الشیعه** ، جلد ۱۶، چاپ دوم ، قم، مؤسسه آل البیت ، ۱۴۰۹ ق.
۹. حیدری نراقی ، علی محمد، **نسخه های شفا بخش** ، چاپ ؟ تهذیب، بی جا ، ۱۳۸۴.
۱۰. خدائی ، زبیده ، **خدایا چه بخوریم** ، چاپ چهارده، قم، انتشارات قلم زنان، ۱۳۸۷.
۱۱. دریایی ، محمد ، **طب الصادق** ، چاپ دوم ، قم، نشر حاذق، ۱۳۸۹.
۱۲. دهخدا، علی اکبر، **لغت نامه دهخدا**، جلد پنجم ، چاپ دوم ، تهران، مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران ۱۳۸۶.
۱۳. راغب اصفهانی محمد بن حسن، **مفردات الفاظ قرآن کریم** ، چاپ دوم، قم، طلیعه النور، ۱۴۲۷ ه ق.
۱۴. طباطبایی، محمد حسین ، **تفسر المیزان** ، جلد سوم ، چاپ بیست وهشتم ، انتشارات اسلامی ، ۱۳۸۸.
۱۵. غزالی طوسی ، ابو حامد امام محمد ، **کیمیای سعادت** ، جلد دوم ، چاپ سیزدهم، تهران، انتشارات علمی فرهنگی ، ۱۳۸۶.

۱۶. فرهنگ فشرده پزشکی آکسفورد، ترجمه مصطفی مفیدی، تهران، فرهنگنامه،

۱۳۷۵ ش

۱۷. قاسمی، محمد علی، روزی حلال، چاپ اول، قم، نورالزهر (س)، ۱۳۸۸.

۱۸. قرائتی، محسن، تفسیر نور، جلد اول، چاپ دهم، تهران، مرکز فرهنگی درس‌هایی

از قرآن، بهار ۱۳۸۳.

۱۹. قریشی، علی اکبر، قاموس قرآن، چاپ یازدهم، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۶.

۲۰. قمی، عباس، سفینه البحار و مدینه الحکم والآثار، جلد یک، چاپ دوم،

مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۸۴ ش.

۲۱. کوپایه ئیها، فاطمه، تغذیه در خانواده، چاپ ششم، تهران، دانشگاه پیام نور، ۱۳۸۹

۲۲. کلینی محمد بن یعقوب، فروع کافی، جلد ششم، چاپ، تهران، دارالکتب

الاسلامیه، ۱۳۶۵ ش،

۲۳. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، جلد دوم، چاپ دوم، تهران، نامن، ۱۳۸۶.

۲۴. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، جلد ۱، چاپ پنجاه و چهارم، تهران، دارالکتب

الاسلامیه، ۱۳۸۷.

۲۵. محدث نوری حسین بن محمد، مستدرک المسائل، جلد ۱۶، چاپ، قم، مؤسسه آل

البیت، ۱۴۰۸ ق.

۲۶. مجلسی، محمد باقر، حلیه المتقین، چاپ سوم، قم، ندای دوست، ۱۳۸۵.

۲۷. وحیدی، محمد، درآمد های حلال و حرام، جلد اول، چاپ اول، ناشر سنابل، ۱۳۸۶.